

Колісниченко Т. В.,

асистент кафедри сучасних європейських мов
Буковинського державного фінансово-економічного університету

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЛСП 'SETTLEMENT'

Анотація. Стаття сфокусована на дослідження лексеми *settlement* у системі «глобальної» англійської мови. Метою роботи є етимологічний аналіз лексеми *settlement* і всіх складових ЛСП 'Settlement' у системі англійської мови.

Ключові слова: етимологія, етимологічний аналіз, лексема, ЛСП, прямі та непрямі запозичення, мова оригіналу.

Постановка проблеми. У процесі дискурс-аналізу, зазвичай, етимологія назв територіальної одиниці залишається не визначеною й сприймається в загальномовному контексті як дане, проте вона може бути ключем для розуміння культурологічної складової семантики тексту.

У фокусі нашого дослідження – лексема *settlement* у системі «глобальної» англійської мови.

Метою статті є етимологічний аналіз лексеми *settlement* і всіх складових ЛСП 'Settlement' у системі англійської мови.

Завдання роботи – визначити первинне значення досліджуваної лексеми, її походження, твірну основу і шляхи запозичення. Дослідження базується на статтях тлумачних словників, тезаурусів та етимологічних словниках англійської мови [1; 2]. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю аналізу назв територіальних одиниць, об'єднаних ключовим концептом *SETTLEMENT* у структурі дискурсу.

Для початку розглянемо деякі трактування поняття «етимологія» в лінгвістиці. Етимологія (греч. *etymologia*, от *etymon* – істина та *-logia* – вивчення [3]) спрямована на вивчення походження слів, завдання якої полягає в дослідженні мовної одиниці, визначенні її мови оригіналу, твірної основи та давнього значення [4, с. 1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Питанню етимології як вивченню походження слів на основі змін первинних основ і значень присвятили свої праці Е. Бенвеніст (1954), В. Пізані (1956, 2009), О. Трубочев (1966, 2004), О. Семеренї (1972, 1993), Т. Горячева (1978), Ж. Варбот (1981, 1997), М. Маковський (1986, 2014), А. Ліберман (2009), І. Петлева (2010), Л. Лаврова (2014) та ін. О. Трубочев зазначає, що етимологія – це реконструкція фонетичного й морфологічного складу слова. Окрім спорідненості звуків і тотожності морфем, етимологія виявляє вибірковість поєднання морфем в окремих словотворчих моделях [7, с. 61]. З. Комарова вважає етимологію традиційним розділом мовознавства, який пов'язаний із діалектологією й історичною лексикологією, де вивчається походження слів і їхніх значень за допомогою етимологічного аналізу на основі порівняльно-історичного методу [14, с. 360].

П. Дуркін трактує етимологію як "...the methodology by which the history and/or prehistory of the lexis of a language may be traced, and/or its affiliations in other languages [15, с. 262]" – «...методологію, завдяки якій може прослідковуватись історія/

передісторія слова та/або його належність до інших мов»¹. Науковець відзначає, що "...the earliest meaning of a word is truer or more correct than subsequent meanings [15, с. 260]" – «первинне значення слова правдивіше чи більш правильне ніж наступні».

За словами Я. Малкиель, етимологія завжди була чимось на кшталт "...the paraphrase 'original meaning, or use of a given lexical unit or proper name' [16, р. 1]" – «...перефразування первинного значення або вживання лексеми чи відповідного денотату».

Ми вслід за Р. Меілхаммером розуміємо етимологію як "...retrograde and reconstructive diachronic investigation regardless whether they focus on lexical or structural elements [17, с. 144]" – «...ретроградне або реконструктивно діахронічне дослідження, незважаючи на те, чи вони фокусуються на лексичних або структурних елементах». Етимологія посідає особливе місце в дискурс-аналізі, оскільки визначення походження слів, їх мова оригіналу, фонетичні та морфологічні зміни створюють для кожної лексеми особливе мовне оточення, яке дозволяє змодельювати концепт, визначити його специфіку й місце в людській свідомості, а також впливає на формування колективної та індивідуальної картин світу. Як уже зазначалось, установити походження слів можна за допомогою етимологічного аналізу.

М. Шанський виділяє чотири етапи аналізу:

- 1) визначення мови походження;
- 2) виділення образу, який закладений в основі лексеми;
- 3) установлення часових меж, коли з'явилась лексема, та бази, на основі якої відбулось словотворення;
- 4) реконструкція проформи та первинного значення [18, с. 20].

Важливим завданням етимологічного аналізу є визначення ознаки, яка закладена в основу слова як денотата певного об'єкта дійсності, а пошук етимології слова означає, що його внутрішня форма або не зовсім зрозуміла реципієнту, або розуміється ним некоректно [19, с. 24].

У процесі етимологічного аналізу варто враховувати, що запозичення може бути прямим (коли слово прийшло в мову з тієї мови, у якій воно виникло, наприклад *municipality* походить із французької мови *municipalité* [1]) і непрямим (коли слово походить із мови, у яку воно також було запозичене, наприклад *parish* – «округ», походить із англо-французької *paroche*, *parosse* (XXI ст.), раніше зі давньофранцузької *paroisse*, раніше із середньовічної латинської *parochia* «епархія» через зміну пізногрецького *paroikia* «епархія або округ» із *paroikos* «тимчасовий житель» [1]). Необхідно брати до уваги також явище калькування, коли лексема формується на базі цієї мови, але за зразком іншомовного слова, наприклад слово *megalopolis* походить із грецької мови шляхом поєднання двох основ *me-gas* "great" + *polis* "city", в англійській мові зустрічаємо слова *midtown* (*mid* + *land*), *neighbourhood* (*neighbor* + *-hood*) [1].

Відповідно, етимологічний аналіз допомагає розкрити й зрозуміти первинне значення досліджуваного слова. Проведено етимологічний аналіз лексеми *settlement* у системі анг-

¹ Тут і далі переклад наш – Т. В. Колісниченко.

лійської мови. В етимологічних словниках англійської мови зазначено, що слово походить від поєднання *settle* (дієслово) + *-ment* [1].

– дієслово *settle* – означає «зупинитись на відпочинок», у староанглійській *setlan* «сідати, ставити, класти», походить від *setl* «місце» [1];

– іменниковий суфікс *-ment* походить із французької й репрезентує латинське *-mentum*, який додається до дієслова для означення результату дії [1].

Фактично *settlement* – це «результат оселення або зупинки». Слово не є запозиченим, а виникло в американській англійській. Первинне значення було «поселення або фермерство» (1620), у 1690 р. зафіксоване нове значення «колонія» або «новоутворена частина міста», із 1827 р. зареєстроване значення «маленьке село на кордоні» [1].

Із метою встановлення складових ЛСП ‘*Settlement*’ у системі англійської мови звернімось до концептуального та компонентного аналізів (див. : В. В. Михайленко (2014)). За даними аналізу визначено низку компонентів значення на позначення *settlement*, які представлені в сучасному англійському лексиконі 99-а лексемами. Перед тим як викласти результати етимологічного аналізу ЛСП ‘*Settlement*’, згадаймо основні принципи класифікації індоєвропейських мов:

Відповідно, перший етап етимологічного аналізу – визначення мови складових ЛСП ‘*Settlement*’, згідно з вихідною

мовою (за даними етимологічних словників англійської мови) (табл. 1)

Як свідчать результати, подані в таблиці 1, вихідною мовою в більшості випадків (42,4%) виявилась англійська мова (*no-go area, outskirts*); давньоанглійська – 10,1% (*see, hood*); американська – 5,06% (*one-horse town, commuter belt*); 7,1% становлять запозичення із французької мови (*enclave, district*), із давньофранцузької 12,1% запозичень (*section, reservation*). Деякі слова й словосполучення отримали нове значення вже в сучасній англійській, хоча їхні складові є запозиченнями з інших мов, наприклад, словосполучення **cardboard city** є поєднанням **card** (Middle French) + **board** (Old English) + **city** (Old French), а значення “*an area in a city where people who have no homes make shelters from cardboard boxes*”, в англійському словнику зареєстроване в 1893 р. Див. також: **asphalt jungle** є поєднанням **asphalt** (Late Latin) + **jungle** (Hindi), проте в англійському словнику воно зареєстровано в значенні “*a big city or a specified part of a big city*” в 1949 р. [1]. Відповідно, мовою походження зазначених слів і словосполучень ми вважаємо англійську.

Наступний етап етимологічного аналізу складових ЛСП ‘*Settlement*’ – визначення джерела запозичення (за даними етимологічних словників англійської мови [1; 2]) (табл. 2).

За даними квантитативного аналізу встановлено, що шляхом прямого запозичення лексеми ЛСП ‘*Settlement*’ було от-

Таблиця 1

Класифікація складових ЛСП ‘*Settlement*’ за вихідною мовою

Language family	Source language	Quantity	%	Language family	Source language	Quantity	%
Italic	Latin	3	3,03%	Germanic	Dutch	2	2,02%
	Late Latin	1	1,01%		Afrikaans	1	1,01%
	Anglo-French	3	3,03%		Old English	10	10,1%
	Old French	12	12,1%		Middle English	1	1,01%
	Middle French	5	5,06%		English	42	42,4%
	French	7	7,1%		American English	5	5,06%
	Italian	1	1,01%	Indo-Iranian	Hindi	1	1,01%
	Spanish	1	1,01%	Celtic	Welsh	1	1,01%
	Portuguese	1	1,01%	Helenik	Greek	1	1,01%
Proto-Austronesian	Malay	1	1,01%	Разом	99	100%	

Таблиця 2

Класифікація складових ЛСП ‘*Settlement*’ за джерелом запозичення

Language family	Source language	Direct borrowing		Indirect borrowing	
		Quantity	%	Quantity	%
Proto-Indo-European Italic	PIE			10	21,27%
	Latin	3	6,37%	15	31,91%
	Late Latin	1	2,13%	1	2,13%
	Anglo-French			1	2,13%
	Old French			1	2,13%
	French	2	4,25%		
	Italian	1	2,13%	1	2,13%
	Etruscan			1	2,13%
	Portuguese	1	2,13%	1	2,13%
Germanic	Middle Dutch	1	2,13%	1	2,13%
	Proto-Germanic			1	2,13%
Helenik	Greek	1	2,13%	2	4,25%
Proto-Austronesian	Malay	1	2,13%		
Indo-Iranian	Sanskrit			1	2,13%
Разом		11	23,4%	36	76,6%

- Indo-Iranian → Sanskrit → Hindi
- Celtic → Insular → Brythonic → British → Welsh
- Italic → Latino-Faliscan → Faliscan → Latin → Vulgar Latin → Romance:
  - Western → Gallo-Romance → Old → Norman → Anglo-Norman
  - Italo-Western:
    - Italo-Dalmatian → Dalmatian → Italian
    - Western Romance:
      - Iberian → Portuguese → Spanish
      - Gallic → Old French → Middle French → French
- Hellenic → Aeolic → Attic → Classical Greek → Koine Greek → Greek
- Germanic → West:
  - Old High German → German
  - Old Saxon → Dutch → Afrikaans
  - Anglo-Frisian → Frisian → Old English → Middle English → English
- Proto-Austronesian → Malayo-Polynesian → Nuclear Malayo-Polynesian → Malayo-Sumbawan → Malayic → Malayan → Malay

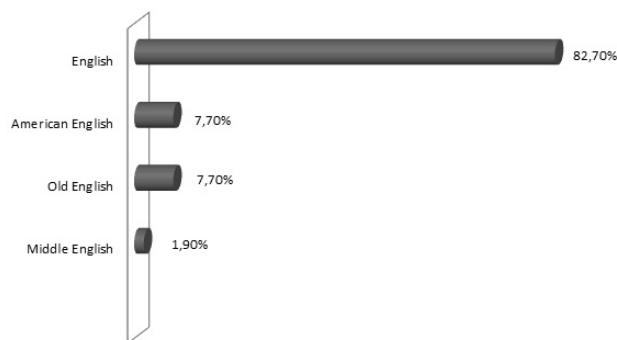

Рис. 1. Класифікація складових ЛСП 'Settlement' за виникненням в англійській мові

римано 11 лексем (23,4%); шляхом непрямого запозичення – 36 лексем (76,6%). Високу частку запозичень, як прямих, так і непрямих, становлять латинізми (8,5% прями та 34,04% непрямі), наприклад, *area* (1530s, “vacant piece of ground”, from Latin *area* “level ground, open space” used of building sites, playgrounds, threshing floors [1]), *state* (from Latin phrases such as “*status rei publicae*” “condition (or existence) of the republic” [1]) з’явилися в англійській мові завдяки прямому запозиченню, а такі лексеми, як, наприклад, *suburb* (from Old French *suburbe* “suburb of a town”, from Latin *suburbium* “an outlying part of a city”, from *sub* “below, near” + *urbs* (genitive *urbis*) “city” [1]), *village* (from Old French *vilage* “houses and other buildings in a group” (usually smaller than a town), from Latin *villaticum* “farmstead” [1]) – непрямому. Проте основним залишається факт, що більшість слів мають непряме запозичення.

Третім етапом етимологічного аналізу є аналіз складових ЛСП 'Settlement', які входять до основного лексикону (рис. 1)

Як бачимо, високу частоту вживання становлять слова, утворені в сучасній англійській мові (наприклад *Bible belt* (1926, reputedly coined by H.L. Mencken [1]), *armpit* (mid-14c., from *arm* + *pit*. Colloquial armpit of the nation for any locale regarded as ugly and disgusting was in use by 1965 [1]), *Chinatown* (1857 in California, from *China* + *town* [1]), *hometown* (1879, from *home* + *town* [1]), *commuter belt* (1960-1965 – *a suburban region housing many people who commute to a nearby city in which they work* [1], etc.).

В американському національному варіанті англійської мови зареєстровано 9,6% слововживань (*exurbia* – *the outer, prosperous ring of the suburbs, 1955, American English, from exurban (adj.), by 1838 (it seems to have arisen in the writings of the reform movement opposed to urban cemeteries), from ex- + urban* [1]), *neck of the woods* (*Phrase neck of the woods (American English) is attested from 1780 in the sense of “narrow stretch of woods”, 1839 with meaning “settlement in a wooded region”* [1]), *one-horse town* (“*small-scale, petty*” 1853, *American English, colloquial, in reference to towns so small they only had one horse* [1]), *settlement* (“*small village on the frontier*” (1827), *American English* [1]).

У середньоанглійській період з’явилось 1,9% слів на позначення “*settlement*” (*estate* - Middle English *ethel* “ancestral land or estate, patrimony” [1]).

У давньоанглійській 7,7% (*archbishopric* (Old English *arcebisceoprice*, from *archbishop* + *rice* “realm, dominion, province” [1]); *bishopric* (Old English *bisceoprice* “diocese, province of a bishop”, from *bishop* + *rice* “realm, dominion, province” [1]); *borough* (Old English *burg, burh* “a dwelling or

dwelling within a fortified enclosure” [1]); *burg* (Old English *burg, burh* “town or city” [1]).

Висновки. Проте розширення словникового складу англійської мови триває, що спричинено різними факторами: політикою, економікою, культурою. Так, і слів на позначення “*settlement*” стає більше, як, наприклад, **Big Smoke** (*a large town or city*), **The bright lights** (*a big city where you can have an exciting life and be successful*), **Ghost Town** (*a town where most people have left*), **Ground Zero** (*the area that was left after the World Trade Center in New York was destroyed on 11th September 2001*) тощо.

Перспективи подальшого дослідження ЛСП 'Settlement' убачаються в детальному описі його складових і аналізі їхньої комунікативної функції в дискурсі.

Література:

- Harper D. Online Etymology Dictionary / D. Harper [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com/>
- Klein E. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language / E. Klein. – Amsterdam : Elsevier Scientific Publishing Co., 1971. – 844 p.
- Варбот Ж.Ж. Этимология / Ж.Ж. Варбот // Русский язык. Энциклопедия. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Большая российская энциклопедия ; Дрофа, 1997. – С. 643–647.
- Пасхалов А.П. Удивительная этимология / А.П. Пасхалов. – М. : НЦ ЭНАС, 2013. – 176 с.
- Benveniste E. Problèmes sémantiques de la reconstruction / E. Benveniste // Word. – 1954. – V. 10. – № 2–3. – Pp. 41–59.
- Пизани В. Этимология: История, проблемы, метод / В. Пузани ; пер. с итал. – 3-е изд. – М. : Либроком, 2009. – 184 с.
- Трубачов О.Н. Труды по этимологии: Слово. История. Культура / О.Н. Трубачов. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – Т. 1. – 2004. – 800 с.
- Szemerényi O. Comparative-Historical Linguistics: Indo-European and Finno-Ugric / O. Szemerényi. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1993. – 583 p.
- Горячева Т.В. Этимологические заметки (некоторые продолжения праслав. *kyz-; русск. диал. слеть) / Т.В. Горячева // Этимология 1976. – М. : Наука, 1978. – С. 55–64.
- Маковский М.М. Язык – миф – культура. Символы жизни и жизни символов / М.М. Маковский. – М. : Ленанд, 2014. – 320 с.
- Lieberman A. Word Origins ... and How We Know Them: Etymology for Everyone / A. Lieberman. – Oxford : OUP, 2009. – 324 p.
- Петлева И.П. Этимологические заметки по славянской лексике / И.П. Петлева // Этимология: 2006–2008. – М., 2010. – С. 192–195.
- Лаврова С. Откуда берутся слова, или Занимательная этимология / С. Лаврова. – М. : Белый город, 2014. – 128 с.

14. Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике / З.И. Комарова. – Екатеринбург : Изд-во Ур-ФУ, 2012. – 818 с.
15. Durkin P. Etymology / K. Brown // Encyclopedia of Language and Linguistics. – 2-nd edition. – Oxford, UK : Elsevier Science, 2006. – Pp. 260–267.
16. Malkiel Y. Etymology / Y. Malkiel. – Cambridge : CUP. – 223 p.
17. Mailhammer R. The Germanic Strong Verbs: Foundations and Development of a New System / R. Mailhammer. – Berlin : Walter de Gruyter GmbH & Co., 2007. – 262 p.
18. Шанский Н.М. Лингвистические детективы / Н.М. Шанский. – М. : Дрофа, 2014. – 133 с.
19. Топоров В.Н. Исследования по этимологии и семантике / В.Н. Топоров. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – Т. I : Теория и некоторые частные ее приложения. – 2004. – 816 с.
20. Михайленко В.В. Conceptual Analysis : Componential Analysis / В.В. Михайленко // Германська філологія. – Вип. 720. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – С. 77–86.

Колісниченко Т. В. Етимологічний аналіз складових ЛСП ‘SETTLEMENT’

Анотація. Стаття направлена на дослідження лексеми settlement в системі «глобального» англійського мови. Мета роботи – етимологічний аналіз лексеми settlement і всіх складових ЛСП ‘Settlement’ в системі англійського мови.

Ключевые слова: етимологія, етимологічний аналіз, лексема, ЛСП, прямі і непрямі заимствования, мови оригіналу.

Kolisnychenko T. Etymological analysis of the components of the LSF ‘SETTLEMENT’.

Summary. The paper is focused on the study of the lexeme settlement in the “global” English. The aim is the etymological analysis of the lexeme settlement and all components of the LSF ‘Settlement’ in the English.

Key words: etymology, etymological analysis, lexeme, LSF, direct and indirect borrowing, source language.